

JÄRVA TEATAJA

NELJAPÄEVAL, 2. SEPTEMBRIL 1943. A.

Toimetaja ja talitus: Paide, Turg 10, telef. 30. Ilmub teisipäeval, neljapäeval ja laupäeval. Tellimishind Rmk 0.60 kuus.

3. AASTAK. NR. 100. ÜSIKN. 5 PN.

Toimetaja: Johannes Kaup. Väijaandja: Kirjastus Eesti Ajaheht. Paide Trükkkoja trükk

Võidujooks ajaga

Idarindel kaheksa nädalat tagasi alanud suurlahing jätkub vähenematu ägedusega. Maailmasõdade ajalõkku läheb see heitlus suurima lahinguna, mis ial aset leidnud. Sellele pole ei pinnaliselt ulatuselt, ei ajaliselt kestuselt, ei lakkamatult ründava vastaspoole veristest kaotustelt, ei võitlusse rakendatud soomusmasinate ja inimmasside rohkusest ega ka kulutatava materjali tohutult hulkadelt seada vastu ühtki teist lahingut, mis oleks omanud selliseid mõtteid.

Juba alates 5. juulist lakkamatult kestev suurlahing algas mäletavasti pärast idarindel kui kestnud suhtelisi vaikus. Lahing said alguse rinde lõunaosas, arenes siis lõuna suunas kuni mereeni ning põhja suunas kuni Laadogani ja Leningradi piiramisrõngani. Ning nüüd käib heitlus üle 1000 kilomeetri pikkusel rindel alates lõuna pool Laadoga järve ja ulatudes kuni Kubani sillapeani, Kaukaasia eelvärvass. Käimasolev lahing on ühtlasi suurim sõdade ajaloos nähtud soomuslahing tullepaisutat tankide ning muude tehniliste ja mehaaniliste võitlusvahendite hulga poolest.

Enamlased suruvad juba kaheksa nädalat oma tohutult tankidega varustatud löögimeedega kogu rindel ägedasti peale, kandes seejuures ise kogu aja suurt verekaotust. Nad püüavad maksu mis maksab murda läbi Saksa kaitseliinidest, et lõppeks ometi saavutada edu oma suurelt plaanisetud suveofensiivis. Vaid aeg-ajalt nõrgeneb lahingumõli kord siin, kord seal rindelõigus, kus enamlaste parajasti on eriti suurte kaotuste tõttu sunnitud katkestama oma rünnakut, et tuua kohale uusi abivägesid ja ümber grupeerida Saksa tõrjetules hävitatud väeosade rüümeid.

Tankide ja suurtükiväe tohtu paustamine näitab, milliseid "hiiglevalmistusi" Nõukogud oma tulerünna-kuks olid teinud.

Nõukogude lakkamatult rünnakuist jääb mulje, et stalinlikud sõjapidamisviisid on jõudnud ajajärku, milles kõik senised strateegia ja taktika üldtunnustatud põhimõtted on kaotanud oma tähenduse. Nende asemele on asunud idee — saavutada iga hinna eest lädimurd! Ning tulemused on ka vastavad.

Nõukogude nüüdsed kaotused ületavad sõjamaterjalilt igasugused siiani olnud kujutlused. Saksa sõjajõudude ülemjuhataste arvustuste kohaselt on enamlasted käesolevas suurlahingus juba kaotanud hävitatuna või vigastatuna üle 13.000 tanki ja üle 5000 suurtüki, peale selle tohtul hulgal igasugust muud materjali ja mitu tuhat lennukit. Mis puutub punaarmee inimkaotustesse, siis nende suurust hinnatakse 1.250.000 mehele surmune, raskesti haavatute ja vangilangutenena. Saksa poolel ollakse veendunud, et sääraseid suured materjali ja inimkaotused, eeskätt aga tehniliste relvade ja võitlusmasinatega ümberkäimises vilunud meeste hulgas, annavad end Nõukogudele paratamatult tunda, järgnevate nädalate ja kuude kestel.

Nõukogude tohtud kaotused on saanud põhjuseks uuele Moskva hädakisale teise rinde loomise järele Euroopas. Alles neil päevil telegrafeeris Reuteri kirjasatja Moskvast Londonisse: „Veel kunagi sõja algusest peale pole Moskvast nii kategeooriliselt nõutud teise rinde loomist liitlaste poolt ja nimelt ulatuses ja kujul, nagu seda endale ette kujutab Nõukogude kindralstaap.“

Kangekaelsus ja visadus, millega enamlaste poolt teise rinde loomist nõutakse, suurendavad Londoni ja Washingtoni kartusi Nõukogude saatus pärast. Liitlaste laagris jälgitakse kasvava murega vaevalt ettekujutatava inim- ja materjalikaotuse tohtu ulatuse ebavõrdsust Nõukogude seniste sõjaliste saavutustega. Küsitakse, mis juhtub siis, kui see rünnak kord ilma otsustavat edu saavutamata kokku peaks varisema.

Paistab, et aeg töötab enamlaste vastu kohutava kiirusega.

Nad on jõudnud ka ise arusaamisele, et otsustav löök peab järgnema nüüd kohe või seda ei anta ialgi. Ning Saksa sõdur annab siin oma mehise vastuse. Enamlus upub kord omaenda valatud verre.

Seda kõike hakkavad nüüd järjest rohkem taipama ka liitlased. Nii tunnistab Reuter esmakordselt, et Nõukogude suveofensiivi suured eesmärgid on seni jäänud kõik saavutamata, et

Augustikuul uputati 15 vaenlase sõja- ja

74 kaubalaeva mahuga 377.000 brt

Ka raskesti tabatud 30 sõja- ja 125 kaubalaevast mahuga 580.000 brt tuleb lugeda üks osa hävitatuks. — Bolsheviike rünnakud ei andnud tulemusi. — Inglaste terrorlendidurid katsusid jälle rünnata Berliini

Jahi peakorterist, 1. sept. Sõjajõudude ülemjuhatus teatab: Vaenlase mitmed rünnakud rumeenia külaste positsioonidele Kubani sillapeal varisid.

Võitluspiirkonnas Miusist läänes, lõunepool Harkovit, Rõsski ruumis, Saweski juures ja Vjasmast lõunepool nurjusid arvukad nõukogude rünnakud, osalt tugevaid lähivõitlusi. Omapoolsed vasturünnakud olid edukad.

Rinde põhjalõigus moodus päev üldiselt vaikseks.

Nõukogud kaotasid üle 184 tanki.

Jeiski sadama ees Asovi meres uputasid kerged saksa merekaitselõhjud ühe vaenlase kahurpaadi.

Tõrjevõitlusis Isjumi ruumis oli eriti väljapaistev 40. tankikorpuse tankiüksuste kindral Henriki juhtimisel.

Sõjalaevastiku kaugvõitluspatarid võtsid

sid vaenlase sõjalaevadeüksuse Briti ranniku ees üle alla ja tulistasid ühe sõiduki põlema.

Möödunud ööl ründasid tugevad briti lennukid jälle Suur Berliini piirkonda. Meie sõjalaennukid hajutasid koostöös õhutõrje- ja vaigshaitsepataridega vaenlase pommitajateüksuse, nii et vaenlase poolt kavatsatud koondatud mõju jäi saavutamata.

Mõnedes linnajagades ning riigipealinnas ümbruskonnas tekkis osalt tunduvalt puurustust. Elanikkonnal oli vähesteid kaotusi.

Üksikud vaenlase häirimislennukid heitsid kavatsetud pomme ka teistele asulatele riigi piirkonnas. Ohukaitsejõud töid seniseil andmeil 47 briti pommitajat alla. 8 lennukit kaotas vaenlane eelse päeva looksul okupeeritud läänepiirkondade kohal.

Sõjalaevastik ja õhujõud uputasid augustikuul 2 ristlejat, 6 hävitajat, 1 allveelaeva, 1 miiniraaleri ja 5 kiirpaati ning

vigastasid 1 lahingulaeva, 10 ristlejat, 9 hävitajat, 5 kiirpaati ja 5 teist sõjalaevaüksust. Edasi hävitati 70 kaubalaeva mahuga 377.000 brt ning 4 transpordiparjekat ja tabati 125 laeva ümmarguselt 580.000-brt. mahuga. Ühe osa tabatud sõja- ja kaubalaevade vigastused on nii raskeid, et tuleb arvestada ka nende laevade kaotust.

Londonis rõhutatakse Nürnbergi tugevat kaitset

Stokholmist, 29. 8. (DNB). Inglise agitatsioon näeb igati vaeva, et rahvale kuidagi vastuvõetavaks teha neid raskeid kaotusi, mida tuli kanda briti rõõvõletajate terrorrünnaku puhul Nürnbergile. Inglise pommitajaid oodanud ees tohtu hulk saksa jahilennukeid, teatati laupäeva õhtul Londoni ametlikus teates. Üks lennuohvitser jutustanud: „Kogu taevaalune näis olevat täis jahilennukeid, millised meid mesilastena piirasid. Saur arv helgihetjaid otis terve taevaaluse läbi, et meid leida.“

Gauleiter Meyer Ida-alal.

Ida-piirkondade riigiministri alaline esindaja, gauleiter ja riigihaldur dr. Meyer teostas 20. kuni 26. aug. informatsioonireisi läbi Ida-ala riigikomisariaadi. Sel reisiil külastas ta eriti Kaunast, Vilniust, Daugavpili ja Minskist.

Idapiirkondade riigiministri alalise esindaja reisi eesmärgiks oli kohapääl selgitada saksa ülemvalitsuse aktuaalseid küsimusi Ida-ala riigikomisariaadi üksikuis kindral-komisari piirkonnas. Üksikasjalise ametialalisi läbirääkimisi pidas gauleiter Meyer Ida-ala riigikomisari esindajatega, Läti kindral-komisari riiginõunik dr. Drechsleriga, Löödu kindral-komisari dr. von Rentelniga ja Valge-Ruteenia kindral-komisari gauleiter Kube'ga. Gauleiter dr. Meyer'it olid saatmas mõningaid tema kaastöölisi Idapiirkonnast.

Saksa esitas Rootsiile protesti

Rootsi kalalaevad rikkusid erapooletust

Berliin, 30. 8. (DNB) 25. augustil siimastid Saksa merejõud kalastamiskeelu alla olevas Saggerraki piirkonnas mitut kalalaeva. Laevadele tulelati loatuslaskuduga meele, et nad viibivad keelatud piirkonnas, mis peale nad eemaldusid.

Õhtul avastati laevad uuesti samas kohas, keset Saksa keelatud piirkonda. Saksa merejõud tegid pesle selle kindlaks, et eelmisel ööl väljapandud seitsemast tulehoist põles veel vaid üks ja ülejäänud osalt puudusid üldse, osalt olid lüüti kõrvaldamisega tehtud kõlbmatuks. Saksa sõjalaevade saabumisel tõmbusid kalalaevad kiiresti tagasi ja püüdsid põgeneda. Neid tulistati seejärele laevasuurtükkidest ja kaks kalalaeva uputati.

Kalalaevad ilmusid seega samal päeval kaks korda keelatud piirkonda ja sooritasid seal lubamata teo. Seega on nad süüdi plaanikindlas ja sihilikus keelu rikkumises. Järelepiirimisel kinnitati Rootsi mereväe esindaja poolt, et siin oli tegemist Rootsi laevadega.

Rootsi laevade käitumine ei käi mitte üksi erapooletusele vastu, vaid ta kujutab

endast Saksaamaa vaenlaste vahetat toetamist. Saksa saadik Rootsis esitas Saksa valitsuse nimel Rootsi kalalaevade käitumise pärast Rootsi välisministriale demarsõi tõsisest protestist ja väljendas Saksa riigivalitsuse lootust, et Rootsi valitsus võtab süüdlased vastavalt viisil vastutusele. Saksa valitsus teatas ühtlasi, et Saksa merejõud püüavad seda juhtumit said korralduse, loobuda seni korduvalt ülesnäidatud tagasihoidlikkusest juhtudel, kui ületatakse keelupiirkonna piiri, ja tulevikus niisuguseid laeva vastavalt koheldada.

Ilmetud inimesed ilmetus linnas

Briti ja ameerika kirurgide muljeid Moskvast

Genfist, 30. 8. Briti arstide ajakiri „British Medical Journal“ toob oma jooksvas numbris briti ja ameerika kirurgide muljeid, kes hiljuti külastasid Nõukogude Liitu.

Inglise eriarst Watson Jones kirjutab artiklis, et pole kerge saada kindlat muljet Moskva elanikkonnast, kuna tema elu on sedavõrd ühetooniline ja vilets, et see varjab kõik muu oma hõlma. Ainult suure raskusega saab heita pilku asjade taha. Kõik kaubamajad, välja arvatud toidainetekauplused, on suletud.

Igapäevane elu areneb värvitult. Ei ole

näha ühtki kannist, ühtki lille. Tänaval ei liigu ühtki kassi ega koera, rahvas liigub ringi nürastes riietes ja haibade jalatšitega. Sääraseid meelelahutused, nagu mõne balletirühma juhushik külastamine, ei ole suurele rahvamassile. Tänaval liikuvalt inimeste näod on täiesti ilmetud. Seejärel võib ütelda, et elu Nõukogude Liidus on rõõmutu ja karm.

Loobumused, mis lasuvad rahvamassi õlgadel, on kirjutatud iga üksiku näkku. Sealjuures ei ole kerge lugeda inimeste nägudeilt, mida nad mõtlevad.

Esna algkool 100-aastane

Samal päeval tähistab ka koolimaja oma 75-aastapäeva

Käesoleva kuu keskpaiga toimum Järvamaal tähepandav algkooli kahekordne juubelpäev. Nimelt saab 100-aastaseks Esna 3-kl. algkool, millega ühelajal tähistatakse ka koolimaja 75. aastapäeva. Kahekordse juubeli tähistamiseks on moodustatud pidustuste toimkond ja pidupäev määratud kindlaks 19. septembrile. Koostatud kava kohaselt kujuneb väev sisukaks, kusjuures juubelit tähistavate pidustused täidavad päeva kella 14 alates kuni hilisõhtuni.

Soome sõjateade

Helsingist, 1. sept. (DNB). Karjala maakitsusel tungisid meile löökrühmad ülatatult vaenlase positsioonidesse, kusjuures nad hävitasid umbes 20 vastast, ühe elamu ja laekemootori punkri õhku lasksid. Rukajärvi piirkonnas tõrjuti kaks vähemat vaenlase üksust, kes meile positsioonid ründasid.

Soome lahe idaosas võtsid meile rannapatareid mõõdunud ööl ühe vaenlase konvõi tule alla, saavutades sealjuures tabamuse ühe vaenlase laeva.

Elle pealeõnnat ründasid vaenlase lennukid arvukate jahilennukite julgestusel korduvalt meile valvulaeva ja rannapatareisid piirkonnas Koivisto ja Saarentare vahel. Ägedaid tõrjevõitlusi tulistasid meile jahilennukid alla 4 vaenlase lennukit ja 2 jahilennukit ning vigastasid raskesti veel ühte lennukit. Peale selle töid meie merejõudude

tõrjerelvad veel 2 võitluslennukit alla ning vigastasid veel üht lennukit. Seega kaotas vaenlane oma tagajärgjõul rünnakul vähemalt 8 lennukit. Üks meile lennuk ei pöördunud tagasi.

500-a. kirikujuubelid Tartumaal

Tartumaa kirikuvelus oli pühapäeval kaks harukordset sündmust. Äksi ja Maarja-Magdaleena kogudused pühitsesid oma 500. a. juubelit. Sel puhul peeti mõlemas koguduses pidulikke jumalateenistusi rahvahulkade ja aukülastate arvukal osavõtul, kusjuures jumalateenistusi kaunistasid laulu- ja pasunakooreid ning solistide ettekanded. Juubelpäeva pühitsemisest võtsid osa ka Eesti Evangeeliumi Lutherius kiriku piiskopp prof. dr. Köpp, Tartu praost Kuusik koos abipraosti dr. Tauliga ja rohkesti teisi külastajaid. Samuti viibis juubelpäeval ka Tartu maavanem Metusalem koos kohalike valla omavaiitsuste juhtivate tegelastega.

Õhujõudude kindralstaabi uus ülem

Berliinist, 31. 8. (DNB). Surnud kindraloberst Jeschonneki järeltulijana nimetati õhujõudude kindralstaabi ülemaks lennuväe kindral Günther Kortze, kes viimati oli ühe õhujõududekomando juhiks.

Prantsuse kalurid Briti „sanganite“ rünnakeesmärgiks

Berliin, 30. augustil, Vichyst teatakse, et seni on Inglise ja Ameerika lennukid pommitades ja pardarelvadeaga tapnud avamereil üle 300 prantsuse kaluri

Õode pimenedes kasutatakse idarindel taas hooajamalt valgusheitlaid. (PK-sõjakirj. Henisch-Alt. Wb.)

aeg kulub, et rünnakuks soodus ilmastik on lõppemas ja et Saksa vastupanu pole ikka veel kusagil murtud, vaid vastupidi — võitluste tulipunktid on see koguini järjest kasvamas.

Sõnasõnaliselt öeldakse selles informatsioonis Moskvast: „Nõukogude ofensiiv näitab pärast 50 päeva lakkamatult kestnud võitlust üksikutes rindelõikudes kahvatumist. Raskeim periood on nüüd rindelõigus Brjanskist kuni alla Harkovini saabunud ja Nõukogude rünnakud on kujunemas võidujooksuks ajaga.“ Reuter märgib hoiatavalt, et ilmastik võib tõmmata tunduvalt kriipsu läbi Nõukogude arvustustest, sest rünnakuks soodus ilmastik läheb kiiresti lõpule.

Kuigi lähemal päevil veel tõenäoliselt pole oodata Nõukogude rünnakute raugemist, arvatakse Saksa poolel siiski, et Nõukogude tänavusuvis suurrünnaku kõrgpunkt on juba saavutatud.

1. september 1939

4 aastat tagasi algas Öhtumaa endakaitse võitlus

Oleks öieti ekslik arvata, nagu puhkenuks Saksa-Poola konflikt alles 1939. aasta sügisel. Nagu välisminister von Ribbentrop märkis oma noodis Inglise Berliini suursaadikule 3. sept. 1939. a. valitese Saksa idapiiril juba palju kuid tegelik sõjaseisukord, esile kutsutuna Poola loendamatu ülbete provokatsioonide ja terrori läbi oma saksasoost kodanikkude kallal. Eriti hoogu läks sakslaste julm tagakiusamine peale seda, kui Inglismaa andis Poolale tagatise näl oma nõusoleku igasuguseks käimiseks, mida viimane endale Saksamaa suhtes lubab. Täie õigusega kinnitas v. Ribbentrop oma üllatähendatud noodi, et selline piiramat tagatis oli isendast ennekuulmatuks nähteks ajaloos. Ent samuti oli loomulik, et Suur-Saksamaa oma kasvavas võimsuses ei olnud moraalselt õigustatud hätta jätta oma rahvuskaslaasi. Eriti eesti rahvas mõistab tagant järele stgavalt Saksa kaitseaktisiooni vajadust, kuna ta ise bellitas, kuigi verelt võõrana, samasugust abiloost pisut hiljem bolshevikist rõhujate ikke all ägades. Me teame, et see lootus ei peitnud ja mõistame nüüd paremini ka kergendustunnet, mis valitese saksa elanikkonnas Danzigis ja teisteski Poola osades, kus pime vägivall oli teostanud shovinistlikku rõhumist, mille igaveseks kaotas alles saksa relvade hiilgav edu. 1. september 1939 oli selleks pööripäevaks, mil algas Saksamaa sõjaline tõrjekatsioon Poola vastu, seejärel kui veel vastu sõdaõõd oli teatatud poolakate rasketest piiririkumistest Saksa riigi maaaladel. Nähtavasti arvasid poola sõdurid võivat karistamatult jätkata neid terroristlike kombeid, mida nende tsiviilelanikkudest kaaslasel juba pikemat aega harrastasiid sülitute saksa naiste ja laste vastu nende kodudes Poolas. „Poola on täna õõsi esimest korda meie omal territooriumil ka oma regulaarväeasade läbi tulistanud. Kella 5.45 saadik tulistame nüüd vastu.“ Nende sõnadega kinnitas Juht 1. septembril riigipäeva ees aktisiooni algust, seejärel kui ta esimestel hommikutundidel oli avaldanud enne üleskutse sõjaväele. Ka Londoni ja Pariisi plutokraatid leidsid, et neile on saabunud kauaoodatud verine tegutsemistund. Selle järele, kui nad olid tagasi lükanud Mussolini lepituskatsed, kuulutasid Inglis- ja Prantsusmaa 3. septembril Saksamaale sõja.

Saksa rahvast selline areng ei heidutanud. Otse selle vastu — sõda oma rahvuskaslaste rõhujate vastu vallandas võimsa isamaalise energiapuhangu. Hästi kirjeldab seda ülevat ja tegudevalmis meeleolu sõjakirjasaatja Leo Leixner oma sõjapäevikus Lembergist Bordeaux'ni, kus 31. augustil 1939 leiame järgmise sissekande:

„Kell 5 hommikul alustasime Neutitscheni sõitu, meie neli, üks fotoreporter, üks sõjakirjasaatja ja kaks sõidukijuhti. Sihtko-

baks Sillein Slovakkias, et teatada endid ühe jalavädiviisi juures. Jõuname sinna lõunaks. „Propagandakompanii?“ Sellele järgneb väga tähendusrikas: „Ahaa. — Ülim aeg, et tulite!“ „Ic“ juhatab meile üsna lühidalt kätte meie ülesanded. Tunneme pnevusega, et käimas on üsna suuri asju. „62. JR. komandör sõidab praegu Cadcassee, riputage end female külge...“, antakse meile käsk. Mõni minut hiljem tohise meäst alla kindralmajor Langi sõiduki järele Jablonka suunas. Hingemattav start, võib-olla selle eelaimus, mis tulemas...

Hommikul kell 5.45 algab. See saladus usaldati meile. Neid väheseid tunde peame kasutama ettevalmistusteks oma ülesannetele. Üks käsundusohvitser viib meid üles piirile, kust võime heita pigu Jablonka maastikule. Hililime kikkivarbil, ilusasti kummargil, läbi pöõsaste ja kivide, need seal all ei tohi haista püssirohtu...

Väheste tundide jooksul aga haaratakse see püssirohutõnn, mida nimetatakse Poolaks. Mürina ja käiraga variseb siis endasse kokku see, millel ialgi ei olnud olemasolu õigustat. Poola rõõvriik — ka see, mis lamab meie ees hilisviase pealelõuna sdelevas päikesepaistes. Jablonka lame kungas, rõõviti slovakkideit alles mõõdunud aastal. 1937. a. suvel seltsime Lauenburgi juures liigutatult Poola koridori häbiapiiril. Meis ei leidunud seekord ruumi leinale saksa kannatuste pärast, kuna meis hõõgus põlgus... Me tunneme, kuidas nüüd see mahasaaritud leek 1836 loites lõkkel, ent nüüd ei tarvitse me tuikahju enam summutada, me ei tarvitse enam alla neelata mõrudusi, nagu me seda tegime Versaillies alanduse pooleteise aastakümne jooksul — nüüd loita, kättemaksuleek! Oleme astunud ajaloo kummalisse tundi, kuna võime tegudega pöõrata aastasadade saatust. Kel nüüd veri ei tuhise ja sõda killemini ei lõõ, selles une õigluse grenadeerina sin vägivalla piiril — see on elanud võimsast ajast ebaväärse ja nürimeelena mõõda.

Mida üka inimene iganes sundab kahe rahva sõna ja mõistuse kaaluga korda saata kahe rahva vastastikkuse mõistmiseks — kas see ole juht seda suuremeelselt teinud?

Haud kahele nõukogude „T 34“ tüüpi tankile. Stuka pomm purustas ühe saksa positsioonile ette tunginud nõukogude tanki. Kaks järgmist formasiid pommitrehtrisse, püüdes kiirelt pääseda saksa tõrjest. Liikumatu jäid nad lamama hiiglekraatrisse. Foto SS-PK. Buschel E. O. Orbis

Sinise taeva all

ROMAAN

Johannes Kaup

87

„Jah, ega neid meeste käes siin palju ole“, ütles Vaksuu pisult tumedalt, kuid vaikis siis. Nad jätkasid nüüd jälle teekonda. Päären ühes loomade ja perega juhtis Siimusoost paremalt mõõda, kõrgema männituka alla, kuna Vaksuu ühes Eeriku ja Margussoniga läbis tas vaikke talu õue. Nad siirdusid metsaserva taamal. Ilm oli juba valgenenud. Koidukumendus idataeval oli paisunud värvihelendavaks hommikuvalguseks ja põlluservani ulatuvast metsast kostus hommi-kuste lindude segahäälet sidistust, nagu vestlekid nad seal võidu õistest unenäolamustest või vaidlekid millegi üle, mis neile eriti tähtis. Kuigi talu lähim ümbrus oli vaikne, kohtasid nad kaugemal peagi esimesi metsadesse pagejaid. Need olid tugevasti habemesse kasvanud mehed igas vanuses, poisikesest raugani, kelle näod pargitud püksest ja vihmast, kuid omasid siiski elu sõrmejalgede karme märke. Kuna nooremad kõndisid sihitult ilusana stindivas hommikus, istusid vanemad siin-seal paarikaupa või hulgi ja rääkisid vaikselt ja pikkamööda, nagu oleksid nad ise küll siin, aga liigutaksid seejuures parajasti kuski kaugel asuvaid mõtteid. Eerikul hakkas neid silmitsedes meestest veidi kahju. Võib-olla mõtlesid need mehed praegu kodudele, kus heinamaadel vananeb hein ja viljade keskel rohtub kesa. Vaesed ja truu dõhkinged, — millal saate te jälle koju ja põllule, sest taas on hommik vaikne, nagu polekski seismas kuski sellel väike-sel vetevahelisel maal vastamisi ähvardavaid kahureid...

Siis ilmus kustki naisi, kes kandsid käes lüpsinõusid. Ilmse uudishimuga, kuid seejuures vaikselt tõsise, silmitsesid nad hetke kolme meest

ja sammusid siis eemale, puude vahele, suundudes sinna, kuhu Vaksuu oli juhatanud ka Päärini. Nad oleksid võinud minna ja ununeda samas, nagu ununeb iga juhuslik pilt, sest Eerik ei tundnud selle osa vastu metsaelust suuremat huvi kui iga teise vastu, kuid vanematest eraldi ja viimastena tulid paar nooremat, kellest ühte Eerik arvas näinud juba varem. Ta püüdis meenutada kohta ja aega, ent siis olid nad juba mõõdunud ja tal jäi pöörduda veel ainult Vaksuule küsimusega:

„Neist kahest viimane — kes see õieti oli?“ „See...“ naeratas Vaksuu ja langetas hääle vaikselt. „See oli... leitnant Puidu saatis teise siia, käskis valvata ja... Kaarin Maran olevat ta nimi... Ju ta's teda ikka tunneb. Räägitakse...“

Aga Eerik ei kuulnud teise pikalevenivat sel-lust enam edasi.

„Kaarin Maran...“ kordas ta ja hütüdis siis järsku naeratades valjusti:

„Kaarin, hei!“ Tüdrukud eemal seisatusid ja vaatasid tagasi. „Sina, Arnold, mäletad ju ometi ka väikest Kaarinat koolipõlvest?“ küsis Eerik samas Margussonilt.

„Kaarinat — jah, muidugi ma mäletan. See on siis — tema. Ka siin, paos.“

Ja mõlemad pöördusid nüüd teisele ning kiirustasid samme selles suunas, kus seisid nagu kaheldes viimastena naiste järele läinud kaks lüpsinõudega noorukest tütarlast, teadmata, mida neist tahetakse.

„Noh“, naeratas Eerik, kui olid jõudnud neile juba päris lähedale, „sina, Kaarin, oled aga vahepeal tublisti kasvanud!“ Ei, tõepoolest, sind oleksin ma küll vaevalt veel tundnud, kui...“

Ta kõnehoog vaibus aga sama järsult nagu alanud, sest Kaarin silmitses teda ilmse segadusega. Ükski joon tüdrukul näos ei võimaldanud veenduda, et ta kõnelejat tunneb. Eerikule tundus see kaunis kentsakas, kuid Margusson jõudis temast nüüd ette. Astudes otse tütarlapse juurde, sirutas ta Kaarinile käe.

„Ütle siis vähemalt teregi, Kaarin! Või ehk — ei mäleta sa enam Margussoni, kes oli koolipingil sama väike ja hall nagu sa ise? Vabanda, see tähendab muidugi, et hall olin mina, kuna

sina...“

„Margusson...“ kordas nüüd Kaarin ebamääraselt, kuid siis järsku näis see nimi talle meenuvat.

„Jumal halasta, muidugi!“ hõiskas ta rõõmsamalt. „Muidugi ma mäletan... nüüd, aga su riie-tus ja... siis tulid sinagi nüüd — Soomest?“ „Soomest!“ mõnas Margusson teatava varjamatu uhkusega. „Otse Soomest — ühes Eerikuga. Eerik Randrüti mäletad sa ometi kindlasti paremini...“

Alles nüüd pöördus Kaarin uuesti Eerikule.

„Eerik Randrüti... ei, tõepoolest, andesta, Eerik, kuid — ka sind ma ei tundnud enam...“

Eerik naeratas endise muretusega.

„Muidugi, Kaarin, kuidas sa võiksidki!“ ütles ta teise unustamist sõbralikult vabandada aidates. Ja et sellel teemal ei tekiks enam pikemat arut-lust, lisas ta koduse lihtsusega:

„Saad muidugi aru, et meil oleks nüüd palju küsida ja võib-olla üht-teist koguni jutustada, kuid ära lase ennast seepärast meie poolt sega-da. Ei, Jumal hoia, sest sellega on ju ka päeva jooksul aega. Siis otsime su kindlasti jälle üles. Kui teaksid meile nüüd ainult ütelda, kust võik-sime leida praegusel kellaaajal teie tähtsa mehe, leitnant Endeli...“

„Endeli...“ kordas Kaarin ja ta ilme muutus taas tõsisemaks, pisut ehk kohmetuaks. „Ei, seda ma... tõesti ei tea. Võib-olla kodus või... Avar-külas või... Siimusoos... Jah, andestage, ma pean nüüd küll minema...“ ütles ta samas nagu järsult ärgates ja, ilma et oleks oodanud veel vastust, pöördus kaaslasest, Eerikule ja Margus-sonile esialgu võõraksjäävast tüdrukust, mõõda, ning rattas kaugemale, kuhu teine talle samas järgnes.

Tükike aega seisid Eerik ja Margusson veel sõnatult samal kohal, siis raputas Eerik pead. „Kas on ta siis nii palju muutunud, see väike tuisupea, või — mis tal õieti on...“ ühmas ta endamisi.

Seni pisut kaugemal seisnud Vaksuu astus nüüd lähemale.

„Tahtsin küll ütelda kohe, aga... ei saanud ju veel“, ütles ta veidi ebakindlalt. „Räägitakse, et ta on olnud ametis kõrgel kohal parteis. Kui ta sattus siis leitnandi kätte, siis... ma ei tea,

Me teame aga veel enamgi: et ta oli võimeline hävitavalt ründama ideelisel hoopis vastassuunalisel rindel, andes surmava löögi verist viisnurka otsmi-kul kandvale Nõukogude inimesõjale lohele, kelle taha olid peitu pugenud samad maailmavallutamishimulised iis-raeli mehed, kes ässitasid Euroopa rah-vad sõtta küll Londoni, küll Washingto-ni kaudu. Usaldades päästvale saksa mõõgale, läheme rahuliku südamega vastu algavale viiendale sõjaastale, võid-duks oma teo ja loominguga igati kaa-sa aidates. On ju see õiglus, mille eest võitleb saksa mõök, lahutamatuks eel-duseks väike rahvaste olemasolule, kelle eksistentsi kaitsmiseks ähvardava ida-hädaohu eest Washingtoni ja Londoni liigutaksid vaevalt niigipalju sõrmi, kui nad tegid seda oma kadunud liitlase Poola eest.

See sõna on täide läinud. Nüüd ole sina, saksa mõök, meie õiguste kaitsja ja meie tuhatkordselt soovitav au tasuja!“

Me teame, et saksa mõök oli suute-line kõigi kulla kapitalistide suureks jahmatuseks kukutama Poola võimuva-litust juba väheste nädalate jooksul.

2 miljonit meest

on nõukogud kaotanud käesoleva aasta esimese 7 kuu jooksul

Rootsi ajalehele „Dagsposten“le teatatakse Istanbulist et kõikide Moskvas saabuvate liitlaste ja erapooletute riiki-de esindajate teadete järgi on punaar-mee kaotused inimeste ja sõjamaterjali-nool ületanud kaugelt kõik ootused. Riästi informeer. ringkonnas hinnatakse Nõuk. Liidu kaotusi selle aasta esimese seitsme kuu jooksul vähemalt kahele miljonile mehele. Moskvas ollakse pet-tunud, et ikka veel pole õnnestunud murda Saksa vastupanujõudu.

Miljoniline annetus Punase Risti heaks

Helsingist, 28. 8. Marssal Manner-heim andis Soome Punasele Ristile edasi temale kingitud miljon Soome marga suur-ke summa, mille annetaja soovib jääda tundmatuks. Ühtlasi tegi marssal korraldu-se, et sellest annetusest moodustataks põ-hifond kavatses Punase Risti reumahaig-la rajamiseks.

Proua Tshiangkai shek kar-dab paljastusi

Raamat, mille kõrvaldamiseks ku-lutati tuhandeid dollareid

Sisetülid ja vastolud Tshiangkai sheki üha enam lagunevas pooldajakonnas leiavad uut valgustamist ühe juhu poolt, mida käsitleb üksikasjalikult kogu amee-rika ajakirjandus. Mõne nädala eest kuulutati suure propaganda saatel välja proua Hui Lan Koo, Tshungkingi Lon-doni saadiku dr. Wellington Koo abi-kaasa, memuaaride ilmumine. Nagu nüüd jänkide ajakirjanik Robert Sulli-van New Yorki ajalehes „Sunday News“ teatab, oli proua Koo koos ühe amee-rika naiskirjanikuga töötanud selle raamatu kallal neli aastat, kusjuures selle sisu oli ta abikaasa poolt hoolikalt kontrollitud. Raamat oli juba saadetud ajakirjandusele ja raamatukauplustesse müügil, kui Tshungkingi saadik pani maksma oma veto, kuulutades selleks viimase silmapilgul sadu telegramme, mis läksid maksma tuhandeid dollareid. Kuuldub, et raamat töötatakse põhjali-kult ümber. Ameerika lehtedes valitseb üsna avalik arvamine, et see tagasitõm-bamine sündis proua Tshiangkai sheki nõudel.

Proua Hui Lan Koo põlvneb ähest hiina perekonnast, mis jõudis mõne su-gupõlve jooksul vähenõudlikumatest olu-det suhkrukaubanduse läbi Jaavaga hiiglavarandusteni. Hui Lan oli juba enne Wellington Kooga naitumist abie-lus ühe liri krahviga, kellele oli aadli-seisuse laenanud paavst ja kelle abika-a sa mängis Pariisi ja Londoni rahvusva-helises seltskonnas suurt osa. Viimane oli üks 33 lapsest, keda ta iisa enda 17-naisele omas. Wellington Koo ise on ühe väikese maksunõudja poeg Shang-haiist, kes sattus oma suhte läbi hiina revolutsiooniga diplomaatia alale, olles Hiina saadikuks Pariisis ja Londonis. Koo'de varandused, kes ise oma luksus-liku eluviisiga rahvusvahelises diplo-maτίας küllaldki tuntud, on suuremalt osalt paigutatud Ühendriikidesse. On küllaltki tõenäoline, et proua Tshiang-kai shek ei oma saadikuproua suhtes küllalt usaldust selleks, et näha temas Tshungkingi tõelist esindajat ja et ta nägi viimase memuaaride kõrvaldami-seks vaeva, kuna nagu reedab „Phila-delphia Inquirer“, Tshiangkai sheki ring-konnad tunnevad end selle läbi paljaa-tatuna.

Jaapani tankikonstruktor leidis õnnetu surma

Tokio st, 27. 8. (DNB). Tuntud Jaapa-ni tankikonstruktor ja armees tehniline nõu-andja dr. ing. Michitoschi Ichihara leidis sõjamasinate proovisõidul õnnetu surma. Tenno austas teda tagant järele tema teenistustme kõrgendamisega ja tõusva päi-kese ordeni annetamisega. Kõik ajalehed pühendavad kadunuale austavaid järelehü-deid ja osutavad sellele, et ta oli sama väl-japaiste õpetlane ja professor kui sangar-lik rindesõdur. Ta leidis surma oma kohu-ste täitmisel isamaa huvides.

miks, saatis ta selle tüdruku siia, käskis valvata ja... Täpsemalt teab seda ehk ainult leitnant Uusna ja... vist ka Vanase Kustas, sest te-ma ju ikka nagu sealtamast Avarkülast, leitnan-di lähedalt ja... Tema ta siia ju tõi...“

„Kaarin oli parteis!“ raputas Eerik pead ja jäi talle siis ainult otsa vaatama, „Kas ei ole see siiski eksitus?“

Vaksuu kehtis õlgu.

„Ega minagi tea seda täpsemalt ega lähemalt, aga nõnda sellest siin räägiti ja ju teda seepärast siis peetaksegi siin ka silmas...“

Nad seisid veel hetke samal kohal, ilma et neist ükski oleks lausunud sõna.

„Miks ta seda oletas, et Endel võiks olla praegu Siimusoos?“ küsis Eerik mõne hetke mõõdu-nult viimaks uuesti.

„Seda...“ pidi Vaksuu hakkama juba lähe-malt seletama, kuid otsustas siis ümber. „Või minagi seda... paremini tean“, vastas ta hoole-tult ja lisandas mõne aja pärast: „Küllap ta ju ba ise ütles.“

Eerik vaatas talle teravalt ja veidi kahtlusta-valt otsa, kuid ei pärinud enam rohkem.

„Siis Endeli... ei ole praegu siin“, ütles ta ainult mõtlikult.

Nad läksid nüüd sihitult edasi, et viita lihtsalt aega ja oodata, kuni päike tõuseb kõrgemale, kuni võimaldub kõneleda koloneliga või — kuni tuleb Endel Puidu.

Metsaalune oli kuiv ja lõhnas hommikuselt ning värskelt. Kõnekõma siin-seal paisus seda-mööda, kuidas metsadesse pagejad ärkasid oma algeistel asemel ning asusid tühjavõitu päeva-elule. Relvastatud mehi tuli kustki ja teisi näis asuvat nende asemele. Kaugemal, kühmukasva-nud kuusejuurel, istus üksik nooruk ja mängis suupilli ning temast mitte kaugel arutles väike meestesumm midagi asjalikult ja elavalt.

„Ah-ah!“ ütles Vaksuu. „Seal on nüüd mui-dugi jälle koos magistrihärä, apteeker ja luule-taja. Nende kõnelused on ikka säärased, et neist ei saa õieti keegi aru. Üks on kinni oma loodus-teaduses, katsetab ja unustab, teine kaob pooleks päevaks või enamaks ja ilmub siis luuletustepa-kiga, apteekril on aga ütelda neile kummalegi oma ütlemissed.“

(Järgneb).

Kolm kindlat abinõu

Meie kõikide huvides on, et viljanormid täidetaks varakult

Eesti rahva tee on suundunud läbi raskuste, tema elu on olnud täis katsumisi ja kannatusi. Raskused ja kannatused pole seni meid suutnud murda, sest meil on olnud nende vastu omast käest kolm kindlat abinõu: hoolas töö, õige hoiak ja ühtehoidmine.

Need kolm olulist tegurit viivad meid läbi ka kaasaja katsumustest.

Hoolas töö kaotab ahervared, silub vermed ja täidab salved. Töörõõm aitab parandada ka hingelisi kaotushaavu. Ent meie töö ja pingutused ei oleks meile kindlustatud, kui meie ei oskaks ega tahaks omada kaasaja suhtes õiget hoiakut, mõista ajanõudeid.

Need nõuded pole kerged, sest aeg on raske ja tema nõuded on karmid. Need raskused ja karmused ei pea aga kohutama, vaid karastama ja muutma rahva elujõu teraseks.

Praegu valimib viil põldudel ja ruskis ning nisu ootab juba peksumasinat, et oleks jälle leiba.

Leiba ootab sõjamees rindel, et ta suudaks seista kindlana, et ta suudaks Eesti põllumehele eemal hoida oma maalapi äravõtmise ja kolhoosi orjaks sattumise ohtu. Aga leiba ootab ka töölilise kaitse, vabrikus ja linnas, kes valmistab rindele hädavajalikke tööstustooted, et sõjamehel oleks, millega vaenlasele vastu minna. Leiba ootavad meie lapsed maal ja linnas, et nad kasvaksid tugevaks ja suudaksid meie rahva elu edasi viia, kui meie, vanemad, seda enam ei suuda. Leiba on vaja kiiresti! Seepärast on algatatud viljanormide varase täitmise aktsioon, millega tahetakse saavutada lõigatud vilja võimalikult kiiret peksumist, et tarbija lauale saaks võimalikult pea uudeleiba.

Ent viljanormide varasest täitmisest ei ole huvitatud mitte ainult saaja, vaid ka selle andja — põllumees.

Varajane viljapeks hoiab ära töövil-

ja ja vaeva asjatu kadumise vihmaleotuse, orasest haljendavate hakkide ja rökude näol. Kindlustab korraliku seemne ja korraliku leiva eelolevaks talveks. Ja jätkub seemet ning leiba, siis jätkub ka elu! Seejuures püütakse põllumehe hoolt ja vaeva ka tunnustada, niivõrd kui seda sõja nõuded ja rinde vajadused võimaldavad.

Selles mõttes on kehtestatud eripreemiad viljanormide varase täitmise eest, mida jagatakse seekord ka masinomanikele, kes teostavad viljapeksmist. Need eripreemiad on mõeldud liiksaks põllumajandussaaduste normitait-

jate senisele korrapärasele premeerimisele ja need tahavad siimas pida eriliselt püüdu ja hoolt viljanormide täitmise alal.

Kaasaeg nõuab igalt omal alal erilist püüdu ning hoolt. Seda nõuab meie rahva parem tulevik ja meie elukäik. Viljanormide varane täitmine — see on kaasaja õige hoiak, sündmuste õieti mõistmine, meie rahva tuleviku aluste rajamine. Selles peame olema kõik üksmeelsed ja selles mõttes ühte hoidma, et raskused ja katsumused meid ei murraks.

Seepärast täitkem viljanormid kiiresti!

Pillapalu tublid asunikud

Metsameeste külaskäik uudismaa-asunduse omapärasesse maailma

Udutas vihma, kui meie viielikmeline laevastajate grupp, saad-kiirved käes ja pambud seljas, ühel keskkaugust ennelõunal sammus porist teed mööda Aegviidust Pillalalu poole — metsatõele. Valisime lõhema tee läbi metsa, mis algul oli ebamugav ja porine, kuid varsti viis liivasele sügavale kraavidega püüratud metsaistile ning sealt edasi õige laiale maantee muldkehale. Viimane teos kuulus juba Pillalalu uudismaa-asunduse piirkonda, olles ehitatud asunduse rajamise ajal. See 12 meetri laiune maantee osa on jäänud küll allutamata ja osalt on ta kasvanud võsaks, kuid kindlalt oli seal mugav ja lühikestel puhkehetketel võisime tee äärest noppida vaarikaid. Paaritonnise sammumise järele lõheneb mets ja tee ääri pallistavad juba põllud ja heinamaad. Oleme jõudnud Pillalalu asunduse piiridesse, mida müüdi ei märkaks, kui harilike taluhoonete asemel ei paistaks mõlemal pool maanteed nägusad asunike elamud — kooshoitused.

Pillalalu asundus on üldiselt tuttavaks saanud selle tõttu, et ühe siinseist asundustaludest on endale kodupaigaks saanud meie Berliini olümpia kuldmedalimees, maadleja K. Palusalu.

Asunduse rajamise tööd alustas siin Asundusamet 1935. aastal. Tollal valitseva tööpõuduse puhul rajati siia vabatahtlike noorte töölaager, mille liikmete kaasabil

kahe ja poole aasta jooksul läbi viidi kõik vajalikud maakuivenduse tööd. Sel ajal ehitati asunduse maa-alal 80 kilomeetrit peakraave ja piirkraave ning rajati 18,5 kilomeetrit teid. Asunduse maal, mis varem liigves all kannatas ja riigimetsana kasutatult nimetataväärast tulu ei andnud, on rajatud üle 12 ruutkilomeetri suurusel pindalal (peale varsem eelsteeritud 3 renditatu ja 2 metsaametniku kohta) 49 uut asunduskohta, enamikus normaaltalud, kuna nende sead on ainult 3 käsitöökohta, 1 kaupluse koht, 1 koolikoht ja 1 õueskoht. Uusmaasajad on siia asundatud 47 perekonda, kelle perekonnaliikmete arv asumise ajal oli 280, suurim pere oli ühel asujal 11-liikmeline. Maasajad olid 22 endist renditalupidajat, 11 endist põllutöölist ja 6 endist noorte töölaagri liiget.

Otsesest sõjategevusest pole asundus kannatanud saanud, — lahingutegevus on siit kaugel jäänud, küll on aga hävituspataljoni mõrvand ühe asuniku ning kolmeheistlikud „mobilisatsioonid“ on ära viinud 17 asunikku. Boolevistiik majandamine on aga asundusest ära viinud enamiku hobuseid ja ja tekitanud muid vähemaid kahjustusi.

Praegu annab ennast teravalt tunda tööpõudus.

Maapind on siin lausik ja sellepärast omavad suure tähtsuse veeäravoolu-kraavid ja nende korrahoold.

Möödunud aastal oli palju tegemist, enne kui saadi nii kaugele, et asunikud ühiselt peakraavid hädavajalikuks puhasdasid. Ka tänava on kraavid vett täis ja äravool ei olevat mõnel pool takistatud. Noored asujad on küll tänuväär töö teinud, kuid põldude kraavimise alal on veel palju tööd ees.

Türi uudiseid

Vapimärkidega karbikorjandus andis 967 rmk.

ERÜ vapimärkidega tänavakarbikorjandusest saadi Türi 967 rmk., summa, mis on järjekordest tõenduseks kodanike ohvimeelusest kaastöökannatuse abistamiseks. Tänavakorjandus toimus 4 karbiga ja kokku müüdi 1400 vapikest.

Annetusi Jõhvi tuleõnnetute heaks Jõhvi tuleõnnetute abistamiseks on Türi seni kogutud rahas üle 500 riigimärgi, peale selle on annetusi riituseemete ja majatavete näol. Korjandus jätkub.

„Eesti rahva kannatuste aasta“ müüdi kiiresti läbi

Emaapäeval jõudis Türi müügile koguteos „Eesti rahva kannatuste aasta“ esimene osa. Koguteose vastu oli sedavõrd suur huvi, et Türi linna kohta antud kontingent müüdi läbi veerand tunni. Paljud soovivad jätk raamatut ilma. Koguteose müük toimus majandusühingu raamatukauplusest.

Haudejandus andis 11.000 tibu. Türi haudejandus, mis hooaja viimase lenu välja läbi 29. juulil, on nelja ku kestel ilmale saatnud 16 leodu 11.000 tibu. Võrreldes eelmise aastaga, on koormisprotsent tänuvõlud suurem, nimelt 69.

Telliimil tibu saamiseks on Türi haudejanduse talund ka kaugematest kodumaa nurgadest, Haapsalust, Kilingi-Nõmmelt, Keilast j. m. Suurem osa tibusid on läinud aga Järvamaa talupidajatele. Suurem partii tibusid on tellinud Särevere ja Rakkes asuv Lammavere riigimõis, kumbki ligemale 700 tibu. Huvi kanakasvatuse vastu on näidanud ka linna elanikud. Enam kui 2000 tibu on läinud linnaelanike nõudmiste rahuldamiseks.

Hautatud on peamiselt tõnkanade haudemune. Haudejandus ise on võimaldanud tibu-telliijale oma kanalast 6200 puhtatõulist haudemuna.

Karistusi hindade rikkujale Harju-Järva abiprefekti otsusega on karistatud hindade rikkumise pärast järgmisi kodanikke.

Lehtse vallas, Aegviidus elutsevat Jaan Lõud'e't karistati 400-rmk rahatrahviga toita- netega spekulereimise pärast.

Tallinnas elutsevat Aleksei Boga't'e'v'i karistati 250-rmk rahatrahviga pruugitud kohverkirjutusmasina müümisel liighinna võtmise pärast.

Lehtse vallas Lehtse turbatööstuses elutsevat Aleksei Kaliberov'i karistati riigivina müümisel liighinna võtmise pärast 50-rmk. rahatrahviga.

Lehtse vallas Lehtse turbatööstuses elutsevat Vladimir Baranov'i karistati 25-rmk. rahatrahviga riigivina ostmisel liighinna maksmise pärast.

Tallinnas, Rataskäevu tän. 6—2 elutsevat Aleksandert Rudolf Villup'i't karistati liha, vilja ja bensinivaatidega spekulereimise pärast 700-rmk. rahatrahviga.

Võhmuta vallas Kukkema asunduses elutsevat August Sein'i karistati 350-rmk. rahatrahviga toita- nete ja bensinivaatidega spekulereimise pärast.

Võhmuta vallas Kukkema asunduses elutsevat Eli Retter'i't karistati 250-rmk. rahatrahviga lamba müümisel liighinna võtmise pärast.

Ule 100 „T 34“ tanki veereb saksa positsioonide poole. Pak vahetab asendit. Tarvitseb ette võtta ainult pööre paremale ja pak vaatab vastu tankidele. Foto SS-PK. Rottensteiner E. M. Orbis.

Tõusev elutahe

Sündivuse soodne areng Shveitsis

Helveetsia liiduvabariigi statistikaamet avaldas hiljuti rahvastikustatistika 1942. aasta kohta. Elusalt sündinute arvuga 78876 saavutati paljude aastate kohta haruldane kõrgeis, kuna surijate arv 46929 oli üks madalamaid. Sellega tekkis sündide ülekaal 31947 või 7,5 promilli võrra 1940 aasta 13356 või 3 promilli vastu. Toona andis rahvaaru langustendents põhjust raskete muredeks. Statistikud maalisisid sündide arvu kahanemist süngemates värvides. Väideti, et Shveitsi rahvas asub väljasuuremisohus, ja rehkendati juba, kui võrd vähem on elanikkond saajani lõpul, kui seda õnnetust ei väldi tugevam elutahe.

Nüüd on tõepoolest saavutatud sündidebilansi paranemine, ja liiti vastu ootusi koguni sõja ajal. Nii siis ei kordunud 1914-18 aastate eeskujul, mil sündivus langes aastast aastas. Küsitakse, kas möödunud aasta sündide ülekaal on rahva hulgas toimunud põhilise vaimse murrangu tulemuseks, või on see ainult ajutiseks demograafiliseks laineaks. Viimase poolt kõneleks võib-olla tõsiasi, et suured osad armeest demobiliseeriti 1940. aasta keskelt, mis viis selleni, et 1941. a. kevadel algas järsk pööre. Siis teostati edasilükatud abimeetmeid ja arendati süstemaatiliselt tahet perekonna rajamiseks. On huvitav, et shveitsi rahvastikupoliitika kasutas seejuures abinõusid, mida 1933. a. alates on edukalt rakendatud Saksa- maal. Lasterikka perekonnaisa ainele soodustamine saavutati niinimetatud perekonnapaga (abiellumise- ja lasteabirahad) tõstmisega, maksupoliitika ja sotsiaalkindlustuse harudega, vastavalt liigitatud tariifidega palgakahjude alal sõjaväkke astumise puhul ja kõige viimati lasterikkade perekondade eelistamisega elatisvahendite jagamisel. Praegu võidakse valida kaheksaguste elatistavete- kaardite vahel: üks neist sisaldab seniseid norme, teistel puudub liha, mille eest on seal enam piima, juustu ja leiba. Mõlemate kaartide toiteväärus on sama, ilma lihata on aga toidulustamisel 30% odavam.

Ei ole kahtlust, et kõik need vahendid on Shveitsis mõjunud sünnitamis- tahtele ergutavalt. Sellele vaatamata eelnevad siinseid rahvastikustatistikud, et vaimses mõttes ja puht tundeeluliselt ei ole rahva seas sel alal veel pööret märgata. Uuesti ärganud tahtest lapse järele koos rahva olemasolu kind-

lustamisega ei võivat veel kõnelda.

Ka Saksa maal ei olnud mitte need endastmõistetavad ainelised soodustused, mis äratasid ja tugevdasid elutahet, vaid uus poliitiline tahe ja usk oma rahva püsimisse. Eeldused selles suunas on ka Shveitsis olemas. Sündivuse probleemist- tikuks jääb aga otsustavaks, kas materialistliku egoismi asemele astub idee- line ühiseluvaim ja vastutus oma rahva tuleviku ja rahvasterviku suhtes. Alles järgnevad aastad peavad näitama, kas need tegurid ilmnevad ka Shveitsis.

Kes võib anda andmeid

Õli vastu teisipäeval, 24. 8. 1943 tulistati Tallinn-Nõmmele lõuna pool asuvas metsas seljatagant maha 28-aastane ülemlahtant Hans Schön. Tapetult rõviti peaaegu uue mustad säärased, pruun ohviterivõõ puu- tolliga, paar halle metsloomahast kindaid, valgemetallist käeaur musta numbrilaasi- ga, paar silmapaistvalt väikesi mansetinõppe, üks sigaretietti vismutist viirulise mustriga, I. klassi Raudrist ja teenistusraamat.

Isikuid, kes võivad anda mingisuguseid asjalikke andmeid roima kordasatja kohta, palutakse teatada otsekohe kriminaalpolitsei- le Tallinnas, Liiva tn. 2, või ka igale teisele politseiasutusele. Teade eest, mis vii- vad kurjategija tabamiseks ja mida soovi korral loetakse salajas, on välja pandud tasu 1000 rmk suuruses.

Toorrasva sulatuspunkt Võrus töötab edukalt

Hiljuti alustas Võrus tegevust Võru toor- rasva sulatuspunkt Võru uues linnaosas. Tööstus asutati Majandus ja rahandusdirek- tooriumi poolt. See uudne üritus on lei- nud elavat tähelepanu põllupidajalt, sest töös- tus võtab vastu loomi ja võimaldab põllupi- dajale nende eest saada vastu väärtuslikke kaupu, eeskätt seepi ja pargitud nahku.

Põllupidajad, kes soovivad loomi sulatus- punkti, saavad otsekohe ostulosa, millega võivad osta majandusühinustest nimetatud kaupu.

Sulatuspunktis keedetud rasv läheb ETK kaudu tehniliseks rasvaks riigile, kusjuures liha jääb müüakse sea- ja kanapidajatele, hinnaga 10 penni kilo.

Saaremaa külvab talivilja

Taliviljade külv Saaremaal on täies hoos. Mõnes kohas hakkab see juba lõpule jõud- ma. Enamikel juhtudel teostatakse külvu uue seemnega, mis saadud masinatega re- hepeksut, osalt aga ka käsitsi rabamise teel.

„Eesti Kannatuste Aasta“ Kures- saares

Laupäeval tuli Kuresaases müügile koguteos „Eesti Rahva Kannatuste Aasta.“ Nõudmine raamatu järgi oli ennenägematult suur ja kogu Saaremaa jaoks määratud kon- digent müüdi läbi mõne tunni jooksul.

Peale linlaste tundis raamatu vastu huvi ka palju maainimesi. Suurem osa soovijatest tuli raamatu vähesuse tõttu jätta rahulda- mata.

Uudisteosid Tartu kirjastustelt

Viimasel ajal on Tartu kirjastustegevus tunduvalt elavnenud. Pärast „Noor-Eesti“ kirjastustegevuse algust on ikka rohkem kuulda uutest teostest Tartu Eesti Kirja- stuse juures.

Viimaste uudiste sarjas kuulame ka, et Peet Vallaku „Valitud novellid I“ väljaand- misele tuleb, kuigi koguteose kirjastamiseks esialgu suuri lootusi ei olnud. Vallaku „Va- litud novellid“ entakse välja illustreeritud.

Ilustratsioonid on kunstnik M. Roosma. Ilukirjanduse kõrval tuleb uuestiredigeer- itult väljaandmisele A. Zischka „Teadus- purustab monopolid“ teises trüki. Nimeta- tud teos käsitleb silani valitsemist tooraine- te monopolist purustamise võimalusi areneva teaduse poolt, mis praegusel ajal on suure rahvamajandusliku tähtsusega. Teose esime- ne trükk ilmus 1938. a. ja on müügil juba lõppenud.

Tormijooks „Eesti rahva kannatuste aastale“ Paides

Elle hommikul tuli „Iva“ raamatukaup- luses müügile Paide linna jaoks määratud kontingent koguteosest „Eesti rahva kannatuste aasta“ I Vastava eelteate järelduel tekkis juba kella 7 paiku äri ukse taha

80-a. kirikujuubel Paides

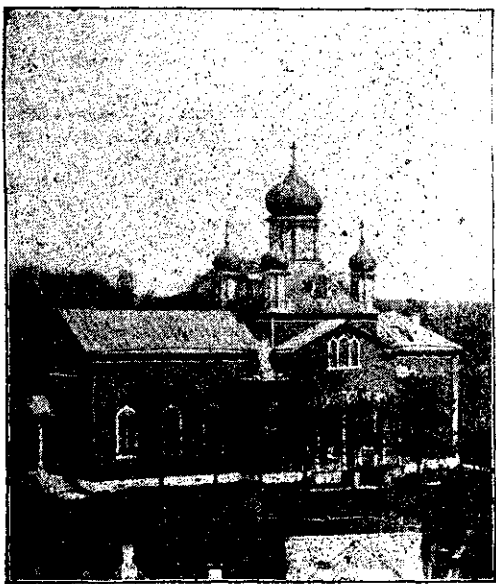
Kui mitropoliit sõitis kuuehobuse töllass pühitsema Jumalaema uinu- mise kirikut Paides

8. septembril möödub sellest kaheksakümme aastat, millal Novgorodi ja Peterburgi mitropoliidi Isidori poolt isiklikult pühitseti Paide linna ap.-õigeusu Jumalaema uinuamise kirik. Sel puhul pole huvituseita heita pilku kiriku ehitam- mise, tema arenemise ja koguduse ajalukku, kuna olemasolevaid and- meid sellest ulatuslikumate ja täp- semate ajalooliste materjalide puu- dumisel ajakirjanduses juttu pole olnud. Kuigi kiriku ajaloo koosta- misel on vaevarikas ja tõhusat tööd teinud omaaegne koguduse preester Johann Meltsaar, on tema tööd vaid osaliselt õnnestunud, ku- na valdavam osa koguduse doku- mentidest ja raamatutest 1917. a. Venemaal evakuueeriti, mispärast ajaloo koostamist tuli alustada vaid endise rikkaliku arhiivi riis- metega.

Olemasolevatest materjalidest nähtub, et juba enne 1861 aastat elutses Paides arvukalt ap.-õige- usulisi kodanikke, kaupmehi jne. Lisaks neile asus Paides ka tolla- aegse sisekaitse komando, millele koosnes eranditult ap.-õigeusu sõdurid. Samuti leidus rohkel arvul ap.-õigeusulisi ka Paides mitte kaugel asuvas Vahastu mõisas. Eeltoodud asjaoludest tingituna tekkis tungiv vajadus ap.-õigeusu valimlike talituste järgi, mispärast tolle- aegsete võimude korraldusel Paides hakkas jumalateenistusi pidama Tallinna garnisoni kiriku teine preester Theodor Grigorjev. Toimunud jumalateenistusi peeti kolm-neli korda aastas selleks ühtlasi eramajas. Ap.-õigeusuliste arvu pideva kasvamisega suu- renes aga ka vajadus alalise pühakoha ning preestri järele. Preester T. Grigorjevi agaralt esetõttimisele jõuti niikaugele, et 5. aprillil 1861. a. võidi pühitseta selleks renditud eramajas Paide ap.-õigeusu „ajutise kiriku“ nime kandev ühe altarilauaga pühakoda. Uues templis alustati korrapärase jumala- teenistuste pidamisega ja juba alalise preest- riga, kelleks määrati 5. aprillil 1861. a. Tal- linnast Paide elama asunud Theodor Grigor-jev.

Preester T. Grigorjevi Paide elama asu- misega algab ka koguduse elus intensiivne ajajärk. Energilise ja teotahelise usumehe- na alustab ta viibimatult tõhusat tööd uue ja ajanõuetele vastava kiriku ehitamiseks. Vas- tavate rahasummade hankimiseks alustab ta läbirääkimisi Tsarskoseleki I gildi kaup- mehe, põlise ankeadaniku, Nikolai Joanni p. Rusanov'iga. Läbirääkimistel suudab ta Ru- sanov'it kiriku ehitamise vajaduses veenda ja mõjutada, mille tulemusena viimane kiriku ehitamiseks oma kapitaliga täielikult nõustub, andes selleks 27.602 rubla 20 kopi- kat hõbedat. Püstitava kiriku asukoha vali- kul peeti sobivamaks Paide Vallimäe, kuhu ka kirik ehitati. Kiriku ehitamine toimus võrdlemisi lühikeses aja jooksul ning see valmis oma praegusel kujul juba 1862. a. lõpuks.

Uue Paide linna ap.-õigeusu Jumalaema uinuamise kiriku pühitsemine toimus suure pidulikkusega 8. septembril 1863. a. Pühit- semise toimingut toetas isiklikult kõrgesti pühitsevad Novgorodi ja Peterburgi mitropo- liit Isidor paljude Peterburgi, Tallinna linna ja Eestimaa kõrgete valimlike kude kaas- teenimisel. Kuna tollal puudus raudteehän- dus Paides, sõitis mitropoliit Isidor koos kaaslastega Paide postihobustega ja isikliku

kuuehobuse töllass. Ühenduses mitropoliidi Paidesse sõiduga tekkis kulutus ligi 1000 rubla suuruses, millele summa hõbedas tasus kiriku ehitaja kaupmehes Rusanov.

Suure ja tänuväärse annetuse — kiriku püstitamise — kõrval ei unustanud kiriku- ehitaja Rusanov kogudust ka tulevikuks. Nii kingib ta 1866 aastal koguduselekirikuameti kasutamiseks Paides, Pikk tän. nr. 18 asuva 440 ruutella suuruse krundi ühes sellel asuva elumajaga ning sama aasta sügisel 600 ruutella suuruse põllumaa Rohelise tänava ääres.

Paide ap.-õigeusu koguduse iseseisva tegevuse algust loetakse 5. juunil 1862. a. Sellele vaatamata, et 5. aprillil 1861. a. pühitseti Paide ap.-õigeusu „ajutine kirik“, kanti siiski kõik sündid, abiellumised ja su- revused Tallinna garnisoni kiriku meetrika- raamatutesse. Iseseisva meetrikate pidamine saab aga teoks alles 5. juunil 1862. a., mil Paide ap.-õigeusu preestriks määrati Tallinna Issanda Muutmise kiriku preester Mihail Ikonnikov. Noore ja energilise mehe- na asub ta juhtima ja korraldama koguduse elu, mille tulemusena suureneb pidevalt koguduse liikmete arv. Kui 1862. a. oli kogu- duses 280 liiget, tõuseb see juba 1865. aas- taks 347-le. Liikmete rohkeuse poolest sam- mukas asu esirinnas 1902. a., mil liikmete koguarv tõusis 632-le. Järgnevad aastad hakkab koguduse liikmete arv järk-järgult vähenema, ulatudes 1935. a. vaid 224-le liikmele.

Momendil on Paide ap.-õigeusu koguduse liikmete arv veelgi vähenenud, kuid sellele vaatamata toimuvad kirikus valimilised tali- tused, kuigi tarvidust mööda ja vastavil tähipäevadel. Koguduse preestrina tegutseb praegu Jaak Sarv ja köstrina Justin Taal.

Narva-Jõesuus avati eesti vaba- tahtlikele puhkekodu

Narva-Jõesuus avati neil päevil puhke- kodu eesti vabatahtlikele idarindel. Rinde- puhkekodu avamine toimus pidulikult, mil- lest osa võttis ka idakülastuse komandör, rüütliristikandja kindralmajor von Wedel. Praegu on puhkekodu juba hulk vaba- tahtlikele kutsutud leidmas.

Vaikuse maa

Atlantivallil Norras ei lõpe kindlustustööd

Nagu sõjajärgse olekujärgselt 21. juulil teatas, Britas vaenlane 21. vastu 20. juulil Vardõ juures Põhja-Norra rannikul tõgevate jõududega maabumiskatset. Kõigi ranniku kaitseks rakendatud maaja mereväe ning õhujõudude kobe rakendatud koondatud tules nurjus vaenlase dessandilõrütus täielikult. Vastane pidi kaotuste saatel taanduma tihedasse üttu.

Elvepuutusega saursena, kelle pea ja selg kuni sabatani oomastatud lugematute lipipäästade, riivamatute okastega, hõljub Euroopa loomulik kaitseval põhjas, kogu Norra, meie kontinendi, kohal. Merest sõnnidunud granidikalid kerkivad sageli kuni tuhanda meetri kõrgusele. Lõhestatud ja enam kui kahesajastuhandeks saareks ja fjordiks kildustatud rannik jätub ainult harva vabaks tee loodusevõludest üllrikka maa sisse.

Oma tohutuse pikkuses — Nordkapist lõunapoolseima tipuni vastab see Königsbergi ja Sitsiilia vahemaale — on see rannik uatualikum ku arvatakse. Sest globuus oma vähendatud maastabiga pooluste kohal anab Norrat edasi perspektiivses lühenduses, mis ei vasta loomulikkudele enurusevabekordadele. Pealegi ei ole Norrat õieti kujutatud mitte kõigi atlase kaartidel. See osutus alles saksa sõjajõudude geograafide eesõiguseks, valmista viimase kolme aasta jooksul Norrast uued ja õiged kaardid. Rannikupiirkonna avarus, mis ulatub kaugele üle kahekümmetuhanda kilomeetri, on juba mõnda aega kõigi anglo-ameerika arvamistavalduste eelistatavaks peaarvumendiks nende lemmikteema — invasiooni Põhja-Norrasse — käsitlisesel.

Oli kord aeg, nimelt umbes kolme aasta eest, mil kõik ellised väljendused oleksid enam sobinud kui nüüd, kus rõhutatakse, et Islandia ja Shootimaal seisavad arvukad spetsiaalvõimad Norrasse sisetungivõimaks. Kolme aasta eest oleks sisetung olnud praktiliselt hõlpsamini teostatav kui tänapäeval, kus saksa sõdurid peavad laetud kahurite taga kõrgel põhjas vaikselt valvet. Sest ka toial omas Norra samaaegust ulatust kui olevikus, kuid raskused, mida tuli ületada, olid vähemad. Teadagi on võimatu, aärasest hiiglaslikust, metsikult lõhestatud maast kahikümmendituhand kilomeetrit välja ehitada terviklikuks kindlustuseks ja paigutada kõikjale vägesid, ent ka kalju tähendab kaitset, eriti kui kaitsta vaenlase maabumiskatseid eest liikumise peatamiseks, neid maanteid, vee- ja raudteid, mida maal üldse leidub, samuti ranniku vähesed lauslikmaa ribasid. Ja seda on viimastel aastatel tehtud, ilati kõigi vahenditega, mis eisisid Saksaama kasutuses, seda võib maailm uskuda. Iialgi ei valmi tööd Põhjavallil. Kuni sõda kestab, töötatakse Põhjavallil kallal edasi. Alles äsja vaatas üks mõõduandvaid kõrgemaid sõjajõude, uus merejõudude ülemjuhatus põhjas, admiral Ciliax, üle kogu ranniku kindlustused ja veendus väeasade väljajõppes ja kindlustuste tugevuses, andes ühtlasi uusi näpunäiteid edasisteks kindlustustöödeks. Veel tänapäeval voovad sõna, kus Norra oma materjalist ei piisa, tuhanded laevaladungid ja raudteevagunid täis ehitusmaterjalil. Tuhanded kiled töötavad kindlustustöödel, millest inimliku mõõdupõuaga mõõtes peaks jätkuma igasuguse kalalaetungi tõrjeks Norra elu tuksuonte vastu. Ja saksa ehitusüksused, samuti ka Todti organisatsiooni teenistlased, on nii enne kui ka pärast tööl, et kindlustustevõrku veelgi tihendada.

Kõigile fjordide ees asuvatele saartele on asetatud igas kalibriis kahureid kuni kõige raskemate mortiidideni. Maapatareid, ranniku- ja torpeedopatareid raiuti kaljusse nõnda, et nad võivad vastastikku äksteist toetada ja kaitsta. Rajati uusi liiklemisteid. Õhutõrjepatareid, kergematest 2-sentimeetristest lennukitõrjekahuritest kuni raskemate õhukaitsekahuriteni, suunavad oma torud merele iga ohustamise vastu, tulgu see siis laevadelt või õhust. Skäärides on graniidide surutud käigud ja punkrid, soomuskülad kahurite ja mõtteparaatide jaoks, hüpidid igat laadi kindlustused, betooniga üle valatud. Kõik kaitseks vajalikud seadised on rajatud nõnda, et nad on kaitetud vaenlase laevade tulistamise eest ka kaugele, samuti pommitamise eest õhust. Kõik kindlustused omavad peale selle veel tugeva ja laväikeste, ulatuslike okastaradi välju harkjaladega, kuna tagalas seisavad varus kõigi relvalike kiirelt kasutatavad reservid. Kasutada on ka suure vaevaga välja ehitatud sidevõrk. Õhutõrjet tugedatid. Tagavarasid ja sõjamatjale kuhjati tohutud hulgas, nii et ka sissepiratud väesad, nagu tõendab Narviku juhtum, võivad kuni endi vabastamiseni kaua aega toime tulla. Samuti kui maaväed, on ka õhujõud ja merevägi rajanud enda operatsioonideks kind-

Briti terrorirünnakul Berliinile õõl vastu 24. augustit kannatada saanud elanikkonnale, kes on kaotanud oma varanduse, jagatakse, kuni tagavara jätkub, lauanõusid. (Weltbild)

lustusi ja toetuspunkte, mille püübl OT-pioneerid ja mitmesugused ehitusüksused sooritasid abistajatenä hiiglatöö.

Liiklusprobleem on Norras probleemiks nr. 1, mida ei ei saa arvestada normaalse mõõdupõuaga. Oslo, Christiansand, Bergen ja Drontheim on veel Keak-Euroopa linnad euroopalikkude liiklemisloendega. Mis aga on seal põhja poole, on väljapoolistat normaalsel kujutlust. Seal algavad väga suured reasused, algab ruum ilma ajata. Kus muidu rehkendatakse tundide või päevadega, arvestatakse seal ilal kuudega. Ükski raudtee ei vii läbi Norra kuni Narvikini, Tromsöni, Kirkenesini või Hammerfestini. Ainsaks teeks on laevaliin. Ja see tee on pikk, väga pikk ja teadmatu ning ilmastikust mõjutatud.

Luga ei ole nõnda, et näiteks puhkusele mineja võiks ütlelda, kaheksa või kümne päevaga oled sa kaheksateistkümmene kuu järele jälle kord Saksa maal, et veeta seal oma puhkust. Palju enam on lugu nõnda, et sa loodad kolmepäevase rännaku järel olla oma laeva maabumissillal, et sa loodad, et kutter pääseb läbi tormise mere või talvel läbi jääväljale, et sa loodad, et aurik ei ole veel ära sõitnud, kuna sa siis peaksid taas kaheksa päeva ootama, kuni saabub järgmine, et sa loodad, et meri oleks rahulik, et suudetakse veidigi kiini pidada sõidatähtpäevadest. Nii mõõduvad nädalad ja sellega ongi seletatav puhkusele minejate väike arv.

Enamik Norrasse paigutatud sõduritest viibib sel maal juba neilt päevilt, mil inglased siit evakueerusid. Kuigi neile, eelkõige juat nendele, kes nüüd juba üle kolmekümne kuu viibivad eraldatuna paari rautikilomeetrilisel üksindasel saarepinnal, kangel elust, seistes selles ruumis valvel, on see maa oma pikkade pimedate polaaröödega, tuusunud nõlvakute ja teedega, mida nagu ei olekski, muutunud oma ühetoonilisuses vihatuks, on nad siiski akklimatiseerunud. Lühikestel sivekuudel leidub maailmas vaevalt maad, mis oleks looduslikkude kaunitustega nii rohkelt õnnistatud kui see põhjamaa. Kui aga päevad lühenevad ja algab polaaröö valitsus, kui skäärdele, fjordidele ja kõrgmäestikele laskub peanegu kolmveerand aastat kestev pimedus, astuvad esile halastamatu külmja meelritestigavune lumi, siis on küllaliski mõistetav, miks sõduri suust libiseb nii mõnigi vandesõna. Kõigile vaatamata omavad nad selle maa suhtes teatavat kiindumust. Nad on temalt paljugi õppinud, nad koonlevad maa keelt sama hästi, samuti nagu ka norraale on kiirelt õppinud saksa keelt. Ajajookul ei ole toimunud mitte üksnes väline lähenemine. Norralaste ja sakslaste suhted paranevad pidevalt, eriti seal, kus kord aensid inglise väed ja kus norralastel oli võimalik võrrelda sakslasi ning inglasi.

Välja arvatud „Jõsinglased“ — keda nõnda hülitakse seepärast, et nad tervitavad inglaseid nurgunud katset Jõssingjordiikand kinnitada — see teatav kategooria raha- ja siviliseerikad, plutokraatlikku verd inimesi, kes on häälestatud ingliseõbralikult ja euroopa vaenulikkult, tunnetavad norralaste üha enam neid idast ähvardavat õhtu, kuigi nad varem olid palju tugevamini orienteeritud lääne, Inglismaa poole. Nad on samuti kaasa aidanud selle kohutava hädaohu selgitamiseks, nagu selleks nieb vaeva ka Norra valitsus Vidkun Quislingi juhtimisel. Üha enam kaevab norra vabatahtlikeüksustesse kuulujate arv, kes saksa sõjajõudude ridades võtavad osa võitlusest Nõukogude Liiduga.

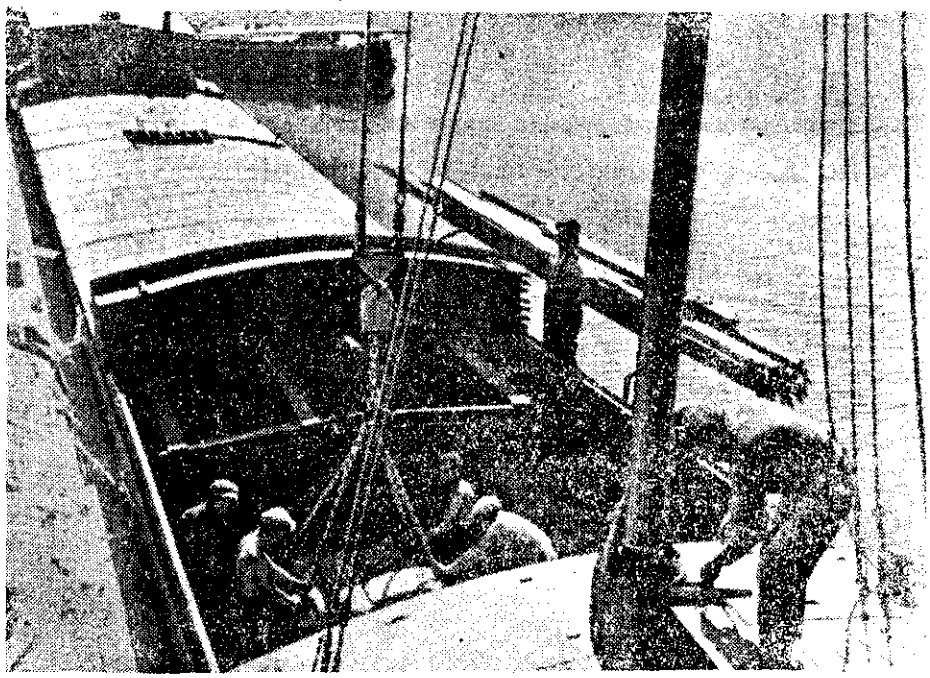
Raadio

NELJAPÄEV, 2. SEPTEMBER 1943.

5.00 Saade saksa sõjaväele. 6.15 Päävanuudised. 6.30 Hommikukontsert (ülekanne). 7.00 Päävanuudised saksa keeles. 7.15 Kirev algus (Mng ja hpl.) 8.30 Põlumeestele: Noorkarja kasvatus (Agr. Edgar Keevalik). 8.45 Päävanuudised. 9.00 Päävanuudised saksa keeles. 9.10 Landesdienest Ostland. 9.25 Saatepauz. 11.30 Rõõnuss valjuhääldaja (hpl.) 12.15 Päävanuudised. 12.30 Päävanuudised saksa keeles. 12.45 Lõunamuusika (mgn. ja hpl.) 14.00 Päävanuudised saksa keeles. 14.20 Kauneid heliseid (Ülek. Breslaust). 15.00 Ajaviiteks (Ülek. Saarbrückenist). 16.00 Muusika pärasitõunaks. (hpl.) 16.45 Päävanuudised. 17.00 Päävanuudised ja saatetava ülevaade saksa keeles. 17.15 Solistide-tund (mgn.) 18.00 Mu. distaste: „Pilvikud“, Erika Jõgi muistend. 18.20 Lõbus vahemäng (hpl.) 18.30 Aja kaja ja saatetava ülevaade. 19.00 Muusika (Ülek.) 19.45 Rindereportaaž (Ülek., saksa keeles). 19.30 Muusika (Ülek.) 19.45 Poliitiline loeng (Ülek., saksa k.) 20.00 Päävanuudised saksa keeles. 20.15 Saksa sõduri tund (Erlisaade eesti vabatahtlikele). 21.00 Päävanuudised. Ainult Tartu. 21.15 Serenaad õhtul (hpl.) 22.00 Päävanuudised saksa keeles. Järgnevalt saatelõpp.

REDEE, 3. SEPTEMBER 1943.

5.00 Saade saksa sõjaväele. 6.15 Päävanuudised. 6.30 Hommikukontsert (Ülek.) 7.00 Päävanuudised saksa keeles. 7.15 Hommikumuusika (Ülek. Berliinist ja Viinist). 8.45 Päävanuudised. 9.00 Päävanuudised saksa keeles. 9.10 Landesdienest Ostland. 9.25 Saatepauz. 11.30 Helisev ajaviide (hpl.) 12.15 Päävanuudised. 12.30 Päävanuudised saksa keeles. 12.45 Lõunamuusika (Elvira Heberlein Eriks Ekai Srammelkvarteti saatel, Riia ringkonnapolitsei puhkpilliorkester Janis Rabe juhatusel. Riia ringhäälingu ajaviite-orkester Arvids Parups juhatusel ja mgn.) Ülekanne Riistat. 14.00 Päävanuudised saksa keeles. 14.20 Helifilmidest ja operetidest (mgn. ja hpl.) 16.00 Päävanuudised saksa keeles. 16.15 Päävanuudised saksa keeles. 16.30 Päävanuudised saksa keeles. 16.45 Päävanuudised saksa keeles. 16.55 Päävanuudised saksa keeles. 17.00 Päävanuudised saksa keeles. 17.15 Päävanuudised saksa keeles. 17.25 Päävanuudised saksa keeles. 17.35 Päävanuudised saksa keeles. 17.45 Päävanuudised saksa keeles. 17.55 Päävanuudised saksa keeles. 18.00 Päävanuudised saksa keeles. 18.15 Päävanuudised saksa keeles. 18.25 Päävanuudised saksa keeles. 18.35 Päävanuudised saksa keeles. 18.45 Päävanuudised saksa keeles. 18.55 Päävanuudised saksa keeles. 19.00 Päävanuudised saksa keeles. 19.15 Päävanuudised saksa keeles. 19.25 Päävanuudised saksa keeles. 19.35 Päävanuudised saksa keeles. 19.45 Päävanuudised saksa keeles. 19.55 Päävanuudised saksa keeles. 20.00 Päävanuudised saksa keeles. 20.15 Päävanuudised saksa keeles. 20.25 Päävanuudised saksa keeles. 20.35 Päävanuudised saksa keeles. 20.45 Päävanuudised saksa keeles. 20.55 Päävanuudised saksa keeles. 21.00 Päävanuudised saksa keeles. 21.15 Päävanuudised saksa keeles. 21.25 Päävanuudised saksa keeles. 21.35 Päävanuudised saksa keeles. 21.45 Päävanuudised saksa keeles. 21.55 Päävanuudised saksa keeles. 22.00 Päävanuudised saksa keeles. Järgnevalt saatelõpp.

Out materjali imetoseks rauast ja betoonist. Lakkamatult kõlab töö laul Euroopa kaitsevali kohal Vahemere ja Atlantid ääres. Siin laaditakse ühelt OT laevalt Lõuna-Prantsusmaa rannikul maha tsementi. (OT-sõjakirjasaatjate üksus. Wb.)

Kõikjal, eelkõige Oslo tänavatel ja teistes suurtes linnades, nagu Bergenis ja Drontheimis, seguneb välilallidele mündrite sekka järjest enam Quislingi pooldajate sinivalget mündrit, kes on valmis Euroopa uskorralduse raamides Saksaamaaga koos töötama ja tervendama Norrat haavadest, mida talle on lõõnud sõdimine Inglismaa kõrval. Nad soovivad näha oma maad taas olukorras, mis sarnaneks ennesõjasele. Norralaste kui merisõitjate kaua aastaid kestnud majanduslikud ja naaberlikud sidemed Inglismaaga on katkenud. Tuleb mõista, et sinest tööstust, kaubandust ja laevandust Norra mereäärse asendi tõttu aastasadu mõjutati ulatuslikumal kombel Inglismaa poolt, et norra laevurid ja äriinimesed olid inglise orientatsiooniga ning viibisid tihti seal. Jõssinglaste peakontingendi moodustavadki suurkaupme-

hed, kes on rikanud äriga. Nüüd puhkavad nad kõik — mitte midagi teha — oma ilusates suvilates, anglo-ameerika värvinguga liberalismi pesapaikades, Holmenkolni tee või Oslo fjordi ääres ja lasuvad sõda endast kindlas kauguses mõõduda, kuna norra rahvas, eriti Nasjonal Samlingi ümber koondunud noorus, sammub Quislingi juhtimisel tihedas koostöös riigikomisari saksa haldusega ja saksa sõjajõududega uusi teid mõõda vastu üldiselt paremale tulevikule.

Tee eesmärgini on pikk, on raske. Ent seda sammutakse ja siht saavutatakse meeste kaitse, kes — nagu juba ülal tähendatud — seisavad laetud kahurite taga ülal kõrgel põhjas Oslot kuni Kirkenesini — valvel vaiksuse maal.

Sõjakirjasaatja Heinz Diestelmann

Sõjaväelaste palga ja tasude maksmise kord

Eesti üksustes alates 1. juulist uued palganormid

Saksa sõjavõimude poolt osutatakse väärkäit tühelanu nende perekondade eest hooldamisele, kellele toidjad on kutsutud sõjaväeteenistusse, et nad ei satuks majanduslikesse raskustesse.

Nii paljudelgi puudub aga lähem ülevaade selles asjas, mis tõttu sõjaväelaste perekonnad jäävad ilma neile kehivate seaduste järgi ettenähtud soodustust. Sellest hoidumiseks toome allamal ülevaate tasude maksmise üksikasjalisest korrast. Seejuures olgu märkida, et perekonna-abirahad makstakse ainult sellekohaste avalduste esitamisel.

Sõduripalgast tuleb ennekoike eritella kaitsetasu (Wehrsold), mis kujutab endast taskuraha. Seda saab iga sõdur oma isikliku vajaduste rahuldamiseks, kusjuures tasu suurus sõltub auastmest.

Lisaks taskurahale makstakse veel perekonnaabiraha (Familienunterhalt) ehk sõjatasu (Kriegsbesoldung) või abieluliste lisatasu (Verheiratetenszuschlag). Sõjatasu on sõduri palk. Ta suurus sõltub teenistusametist ja seda makstakse sõdurile ülemkapralist alates. Kuid paljudes väeasades, kus eestlased teenivad (näiteks kaitsepataljoniides, mis alluvad maaväele), maksetakse sõjatasu kameeskonnale (sõdureile ja kapareile).

See tasu sarnanevalt töötasule erale ei ole määratud sõdureile isikiikult, vaid esmajoones nende perekondade ülalpidamiseks (naine, lapsed või töövõimetud vanemad). Nimetatud tasu kantakse sõduri poolt antud andmete põhjal ta perekonnaliikmete nimel avatud pangavarvele kodumaal. Ka see maksetakse väeosa poolt sõdur abikaasa arvele kodumaal.

Perekonnaabiraha saavad abielunaised, konna lastele maksetakse lisatasu. Ka sõduri vanemad ja vanavanemad võivad saada perekonnaabiraha, kui nad tõendavad, et sõdur oli nende ülalpidajaks.

Perekonnaabiraha saamiseks tuleb esitada vastav avaldus maa- või linnavalitsuse sotsiaalosalakonnale. Muu hulgas võib loobuda sõjatasust ja selle asemel esitada avaldus perekonnaabiraha saamiseks, kui arvatakse, et see on soodsam. Kuid seejuures tuleb meele pidada, et võimalik on saada ainult üht neist — kas sõjatasu või perekonnaabiraha.

Samad põhialused, mis eesti sõdurite palga suhtes maaväes, õhujõududes, mereväes ja SS-leegionis on kindlaks määratud, kehtivad ka abitööteenistlaste suhtes.

Informatsiooni ja nõu annavad sõduritele, abitööteenistlastele ja nende perekondadele hooldusohvitserid komandantuurides, kellele aadressid on järgnevad:

Tallinnas, kapten Calliebe-Winter, Viruväljak 1; Nõmmel ülemleitnant dr. Jovy, Valdeku tn. 2-b; Pärnus kapten ja adjutant Niefert, Snpeluse 18; Kuresaases kapten Boeksnick, Lossi 19;

Haapsalus ülemleitnant Warsteit; Tartus oberzahlmeister dr. Hanrath; Võrus ülemleitnant Buberger; Petseris ülemleitnant Berns; Viljandis kapten Zeidler; Valgas kapten Benner; Rakveres kapten dr. Falkenhoven; Jõhvis major Richter — kõik asukohaga kohalikus komandantuuris.

Käesoleva aasta 1. juulist jõustus sõjaväele alluvalis üksusis uus palganorm. Eesti, Läti ja Leedu peapiirkondadest pärinevate ja omamaistesse üksustesse kuuluvate sõdurite palganorm (välja arvatud riitusesemete eest maksetav kahjutasu ja ühekordne rieterahast) vastab välismaiste vabatahtlike tasule, kes Saksa sõjajõududes võtavad osa sõjast Nõukogude Liidu vastu. Nende palgatingimustega värvati ja võeti teenistusse eesti vabatahtlikud 1941. a. sügisel.

Nüüdsest peale maksetav rahaline tasu on tunduvalt suurem politsei-palganormide alusel alates 1. augustist 1942. a. maksetud tasust.

Õnnestunud vabanemispäev Haapsalus

Aktusel kõnelesid dir. H. Saar ja piirkonnakomissar H. Schröder. — Pidustuste võimsaks lõpuks kujunes maakondlik laulupäev üle 700 laulja osavõtul

Möödunud laupäev ja pühapäev kujunesid kogu Läänemaale ja Haapsalu linnale kaunisteks pioupäevadeks. Kaks aastat tagasi toimunud vabastamis enamlusest mälestati väärika pidulikkusega. Tähtsaks päevaks oli Haapsalu sõitnud üle kogu maakonna laulukoor, kes esinesid Lossiaias maakondlikul laulupäeval. Samuti külastas Haapsalut Eesti Omavalitsuse esindaja Hindadeasutuse direktor H. Saar, kes kõneles pidulikul aktusel Lossiaias. Edasi olid Haapsalus Saare-Lääne piirkonnakomisar landrat H. Schröder, Kuressaare linnapea V. Kallas j. t. Pidulikuks sündmuseks oli maakonna pealinnasõitnud ka rohkesti elanikke ümbruskonna valdades ja isegi kaugemast ümbrusest.

Vabanemispidustused algasid juba laupäeval omakaitse spordivõistlustega Lossiaia spordiväljakul.

Sama päeva õhtul kell 20 toimus gümnaasiumi saalis meeskvarteti „Heli 4“ kontsert, mis oli kokku meelitanud saalitäie rahvast.

Meeskvarteti kontseriga oli juba laupäeva õhtul saavutatud pidulik meeleolu, vabanemispidustuste raskuspunkt aga kandus pühapäevale.

Juba varahommikul oli linna tänavail liikumas erakordselt palju rahvast, et varastest hommikutundidest alates pidulikule päevale kaasa elada. Kell 10 algasid Haapsalu kirikus tänujuumateenistused, mis leidsid elavat osavõttu.

Kell 12 algas organisatsioonide rongikäik omakaitse staabi eest, et asetada pargi Vabadussõjas langenute mälestusmärgi asukohale ja terroriohvrite kalmudele Haapsalu uel surnuaial.

„Armastuskirjad“ Ugala ettekandes

Möödunud reedel ja laupäeval toimus Paide Rahvamajas „Ugala“ teatri külasõidu- etendustena Felix Lützkendorfi 3-vaat. komöödia „Armastuskirjad“ ettekanne.

Felix Lützkendorfi paistab meid oma „Armastuskirjades“ rikka pankuri, auväärse ning lugupeetud dr. Konrad Tiedemanni amütsentseise seiklusisse, millised algavad „püksakese“ pigem pealiskaudse, kui don Juanile omase ühe nautleja armumisega noorde moekunstnikku Hilde Wagnerisse. Et tõendada ja kinnitada oma „suurt armastust“ tütarlapsel, saadab ta viimasele armastusest loomavald, oma naisele nooruspäevil kirjutatud kirjade koopiald. Samade kirjade ümber arenebki ilma erilise probleemikäsitluta komöödia järgnev sõlmustik, millise ülesehituse ja lõpplahenduse autor on vorminud üsna ühtlase ja õnnestunud raamesse.

Kuigi „Armastuskirju“ võib pidada kergete komöödiaks, rajaneb ta arvukalle dialoogidele, millest lähtuvalt ja esitamise ni lavastajalt kui ka osatäitjalt nõuab ranget ja valvat tööd ning endakontrolli, kusjuures ohjade pisemgi lõtvumine üldist muljet võib tunduvalt kahjustada. „Ugala“ oli „Armastuskirjad“ lavastanud Salmes Tam m. Ei saa salata, et lavastaja oma töö oleks teinud kuidagi pealiskaudselt ning kergeteiseliselt. Ei kuigi esines lüki üksikuis stseenides ja kohatise osatäitjate interpretatsioonid, oli lavastus antud üldjoontes rahuldavalt. Mis aga eriti soovida jättis ja kuulamist terav-võlusal hääris, oli diktsioon. Viimati nimetatud asjaolu vastu patustati kordvalt, kusjuures see kohati oli lausa lubamatu.

Komöödia keskset ja raskemat rolli, hirmus ja hädas rähklevat auväärse ja abielumehe „suutuse“ eest võitlevat dr. Konrad Tiedemanni kehastas Aleksander Niine. Sellele vaatamata, et Tiedemannil oia võimald ulatuslikke mänguvõimalusi, ei kaotanud Niine neid kaugeleki mitte täies ulatuses. Ka jättis ta oma viimaselelt ja tõlgitsusest pigem küllakoolmeisteri kui rikka pankuri mulje. Kõrvaltulevat oleks tulnud asjale kasuks ka tagasihoidlikum grimassitamine.

Salmes Tam m Thea Tiedemanni osas esitas oma partii kõigiti usutavalt ja korrektset, olles ühtlasi daam ning hääsüdamlik-õrn abikaasa.

Vally Villem Tiedemanni tütreana oli asjalik ning nauditav, kuigi temalt diktsiooni osas tahaks loota enam. Dr. Tiedemanni väimeest Helmut Meiningit kehastas Endel Sepp. Kuigi nimetatud osa oma tagasihoidlikkuses ei võimalda erilist mängu, tõlgitsuse Sepp seda siiski liigse „tagasihoidlikkusega“. Selle asemel, et naerda loomulikult, kõlab Sepa naer imiteerituna.

Laine Vaga noore moekunstniku Hilde Wagnerina pakkus rahuldavat mängu, kusjuures ta märksa parem oli kolmandas vaatuses. Moekunstnik Barbara Lefort Erna Kõnts'a esitusess tundus kohati takerdund. Pisut jättis soovida ka kõnelusel käte ostarbekohasem kasutamine. Kuidagi pole ka usutav, et noor moekunstnik kõneles „Näed, Sa!“ asemel lausa lihtsalt „Nätsa!“ lausub. Mari Kangilaski toatüdruk Leenaena oli sobivalt saamatu.

Lavapildid Aleks. Möldroo'lt rahuldavad. Mõlemit külskõngu-etendust jälgis täis saal.

H. A.

Järva noortajuht siirdus Eesti leegioni

Teisipäeval lahkus Paideist Järva noorte maleva juht E. Haas, et juba kolmapäeval Tallinnast väljuva rongiga siirduda vabatahtlikuna Eesti leegioni. Kes E. Haast jrglasena Järva noorte maleva juhtimisele asub, on veel teadmata, kuid kõigi eelduste kohaselt selgub see juba lähema paari nädala jooksul.

AMETLIKUD TEATED

TEADAANNE

mitmesuguste keemiakaupade jaotamise kohta käsitõusturitele

Eesti Majanduskoja Käsitõustuse Peaosakond teatab, et Peaosakonnas registreeritud käsitõusturitele töõnduslikeks ostarbeks on vabaks antud mitmesugused keemiakaup (soolhape, booraks, kaalisalpeeter, klooritsink, kolophonium, vesiklaas, keedusool, salpeeterhape, salmiak, atskali, polevaha, ammoniak-pähklapu peits, kondiliin, nahaliim, mitm. peitsid, rihamääre, pesusooda, äädikahape, glauberisool, dekstriin, krõdi-jahu, ultramariin, umbra hele, umbra põlet, tsinkvalge, litophon, siena, veneetsia punane, rootsi punane).

Avaldused esitada hiljemalt 15. septembriks s. a. olenevalt käsitõusturi asukohast vastavale maakonnavahe linnavalitsusele (Tallinn, Tartu, Narva ja Pärnu) või vastavale maavalitsusele. Tallinn-Nõmmel asuval käsitõusturitel esitada oma avaldused Tallinna Linnavalitsusele.

Esitatud avaldustes tuleb märkida: 1) käsitõusturi nimi, 2) posti aadress, 3) käsitõusturi reg. number, 4) tööala nimetus, 5) töötajate arv, 6) vajatava aine ostarve ja kogus ühe kuu tarviduse piirides, 7) tähtsusele olevate tähtsamate tellimiste loetelu.

Eesti Majanduskoda

Käsitõustuse Peaosakond

A. SONBERG'i tekstiil- ja segakauplus Paides, Turg 10, on sulatud 30. aug. kuni 1. sept. k. a. põllutööde tõttu. Sel ajavahemikul on äri avatud 31. augustil ja 10. sept. 1943. a. kell 8—14.